

Doktori (PhD) értekezés tézisei

TiO₂- alapú fotokatalizátorok és fotoreaktív bevonatok víz-és
levegőtisztítási célokra

Veres Ágnes

Témavezető: Dr. Dékány Imre

Egyetemi tanár,

a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

Kémiai Doktori Iskola

Szegedi Tudományegyetem

Természettudományi és Informatikai kar

Fizikai Kémiai és Anyagtudományi tanszék

2015.

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉS

Az intenzív emberi tevékenység következtében vízkészleteink és a levegő szennyezettsége manapság óriási környezeti problémát jelent, amely arra ösztönzi a kutatókat, hogy fenntartható, hatékony módszereket dolgozzanak ki ezen közegek tisztán tartására. Olyan anyagok, melyek megújuló energiaforrásokat – mint például a napfényt – hasznosítva eleget tehetnek ennek a célnak, nagy figyelmet érdemelnek. Félvezető természetének köszönhetően a TiO_2 nanorészecskékben megfelelően nagy energiájú fénnel való megvilágítás ($\geq 390 \text{ nm}$) elektron-lyuk párok keletkeznek. Az így előállított töltéshordozók víz- és oxigénmolekulákkal reagálva reaktív gyököket alkotnak, melyek pedig különböző toxikus, szerves szennyezők, vírusok és baktériumok ártalmatlanításában játszanak fontos szerepet, így a TiO_2 alkalmas lehet általános víz- és levegőtisztítási célokra. Ennek az anyagnak a hatékony, gyakorlati alkalmazását az korlátozza, hogy a gyors elektron-lyuk rekombináció miatt igen kicsi a kvantumhasznosítási tényezője. Továbbá, széles tiltott sávja (anatáz esetében $3,2 \text{ eV}$, míg rutilnál ez az érték $3,0 \text{ eV}$) nem teszi lehetővé a látható fénnel való gerjesztést. A cél tehát olyan fotokatalizátorok előállítása, amelyek alkalmasak lehetnek látható fénnel indukált, magas kvantumhasznosítás tényezőt produkálására, valamint víz- és levegőtisztítási célokra, napfénnel való besugárzás hatására.

Ph. D. munkám során különböző TiO_2 -alapú fotokatalizátorokat és fotokatalitikusan aktív bevonatokat állítottam elő és vizsgáltam. Munkám egy részében arra törekedtem, hogy az előállított TiO_2 minták magas fotokatalitikus aktivitást mutassanak, így nemesfém nanorészecskékkel dúsítottam őket, valamint változtattam a TiO_2 szerkezeti és morfológiai tulajdonságait, hogy minél optimálisabb fotoválaszt adjanak. Gyakorlati szempontból – mind gazdasági, mind pedig környezetvédelmi megfontolásból – kulcskérdés a katalizátor elválasztása adott reakcióközegtől. Ez a probléma motivált olyan lehetséges megoldások vizsgálatára, amik ezt könnyítik meg. Végül, fotokatalitikusan aktív, belső terében Ag-TiO_2 tartalmú polimerrel bevont, látható fényt emittáló LED-ekkel ellátott légtisztító berendezés prototípusa került összeállításra, mely alkalmas lehet könnyen illó szerves vegyületek eltávolítására.

2. KÍSÉRLETI RÉSZ

Fotokatalizátorok és nanokompozitok előállítása

Az Ag- és Au-módosított TiO₂ előállításához számított mennyiségű AgNO₃-t vagy HAuCl₄-t oldatot adalékoltam 1 g víz/propanol elegyben diszpergált TiO₂-hoz folyamatos kevertetés mellett. Ezt követően redukálószerként NaBH₄-et adtam a rendszerhez és további 1 órán keresztül kevertetem. Az így előállított mintát háromszor mostam, majd centrifugálással elválasztottam a közegtől, végül 60 °C-on szárítottam.

Hidrogén-titanát nanoszálak savas, hidrotermális kezelésével különböző kristályszerkezetű és morfológiájú TiO₂ nanorészecskéket állítottam elő a savkoncentráció változtatásával. A minták teflon-betétes autoklávban készültek 180 °C-on 24 órás hőkezelés során, 0,05; 0,1; 0,5; 1; 2; és 4 mol/L savkoncentráció mellett. A mintákat bőségesen mostam desztillált vízzel, hogy eltávolítsam a savfelesleget, centrifugával leválasztottam a szárazanyagot, majd szárítottam 60 °C-on.

A TiO₂ – grafén-oxid (TiGO) nanokompozitok, 1 – 5 m/m% grafén oxidot (GO) tartalmaztak. Röviden, 0,04-0,2 g, 1,6 L lúgos közegben (pH = 8,3 ± 0,3) lamelláira oszlatott GO szuszpenziót adtunk 0,4 L 9,9 – 9,5 g/L TiO₂ szuszpenzióhoz (pH = 5). A koloid-szuszenziót pár perc keverés után leválasztottuk, majd 50 °C-on szárítottuk. A GO-tartalomnak (m/m%) megfelelően TiGO-1-nek, TiGO-2-nek és TiGO-5-nek neveztük el a mintákat.

A szerves hordozós mintákhoz ZrO₂-ot és Na-hektoritot használtam (ezek után Hekt), míg a szerves hordozóhoz poli-(etil-akrilát-co-metil-metakrilát)-ot [p(EA-co-MMA)-t]. A nanokompozit filmek üveg felületen, porlasztva fújással készültek.

2.1. Szerkezetvizsgálat és fotokatalitikus minősítés

Röntgendiffrakciós (XRD) mérések: A hidrotermális savas szintézissel előállított TiO₂ minták szerkezetvizsgálatát Bruker D8 diffractometer (Bruker-AXS GmbH, Karlsruhe, Németország) készülékkel végeztük.

Röntgen-fotoelektron spektroszkópia (XPS): Az Ag-módosított TiO₂, valamint a TiGO XP spektrumait *Specs* készülékkel rögzítettük, mely PHOIBOS 150 MCD 9 félgömb analizátorral volt felszerelve és FAT (Fixed Analyser Transmission) üzemmódban működött. Gerjesztő sugárforrásként magnézium anódot (K α ; $h\nu = 1253,6$ eV) tartalmazó röntgensövet használtunk.

A transzmissziós elektronmikroszkópos felvételek az Ag-módosított mintákról Szegeden készültek egy *Phillips CM 100*-as készülékkel készültek, a hidrotermális savkezeléssel előállított mintákról pedig egy *Technai TF20 Super Twin* mikroszkópon, Szingapúrban.

A nanokompozit filmekről készült pásztázó elektronmikroszkópos felvételek egy Hitachi S-4700 készülékkel készültek.

Egy *Biorad FTS-60A* Fourier Tanszformációs Infravörös Spektroszkópon, ATR feltétellel vettük fel a polimer-hordozós nanokompozit filmek IR spektrumait $4000\text{--}400\text{ cm}^{-1}$ hullámszám-tartományban, 4 cm^{-1} felbontással.

EasyDrop csepp-alak analizáló rendszert (Krüss GmbH, Hamburg, Németország) alkalmaztunk a haladó és hátráló peremszögek meghatározására a polimerhordozós nanokompozit filmekben.

A TiGO elektromos vezetőképességét egy *Keithley 2400* típusú forrásmérővel mértük, szobahőmérsékleten, egyenáram alatt, két pontos mérési technikát alkalmazva. TiGO-2 0,1 m/V%-os vizes szuszpenzióját egyenletesen eloszlattam egy kerámialapon rögzített, fésűfogas arany elektrodán, majd $60\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on szárítottam. Mérés közben a filmet UV-fénnyel (*Original Hanau*, Q81, $P = 70\text{ W}$, $\lambda = 310\text{--}590\text{ nm}$) világítottam meg és így regisztráltam a vezetőképesség változását mind légszáraz, mind telített vízgőz atmoszférában.

A TiGO minták fotokatalitikus aktivitását folyadékfázisban vizsgáltam, 1 mmol/L fenol oldat fotodegradációján, 0,1m/V% katalizátor tartalom mellett, merőlőlámpás tankreaktorban ($V = 0,375\text{ L}$), fényforrásként nagynyomású Hg-gőzlámpát ($P = 150\text{ W}$, $\lambda = 240\text{--}580\text{ nm}$) alkalmaztam. A bevilágítás során vett minták fenol koncentrációjának meghatározását *Knauer típusú* nagyhatékonyságú folyadékkromatográffal (HPLC) végeztem. A további fotokatalizátorok és fotokatalizátor/hordozó rendszerek fotokatalitikus aktivitásának meghatározását egy hermetikusan lezárt filmreaktorban ($V = 0,165\text{ L}$) végeztem szobahőmérsékleten ($25 \pm 2\text{ }^{\circ}\text{C}$). Az etanol gőz fotodegradációját *Shimadzu GC-14B* típusú gáz kromatográffal (GC) detektáltam. A GC hővezetési detektorral (TCD) és láng-ionizációs (FID) volt felszerelve. A kísérletekhez kisnyomású Hg-gőzlámpát használtam (GCL303T5/4 típus, *Light-Tech*, Hungary; $P = 15\text{ W}$, $\lambda = 254\text{--}612\text{ nm}$). A kezdeti etanol koncentráció $0,36\text{ mmol/L}$ volt.

3. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

3.1. TiO₂- GO (TiGO) nanokompozitok

A TiO₂ és grafén-oxid (GO) lamellák heterokoagulációjával előállított TiGO nanokompozit fotokatalizátorok vizes közegű alkalmazhatóságát nagymértékben megkönnyíti a módosítatlan TiO₂-vel szemben mutatott gyors ülepedése széles pH-tartományban. A GO szerkezete UV-vel való bevilágítás hatására átalakul grafén-jellegű anyaggá. A nagymennyiségű funkciós csoport elhagyása ellenére a rGO továbbra is rögzítve tartja felületén a TiO₂-t. A TiGO-2 négy, egymást követő fotokatalitikus ciklus során nem veszített aktivitásából [1].

3.1.1. 1-5 m/m% GO a TiGO nanokompozitban nagy fajlagos felületi töltéssel és több mikrométeres élhosszal rendelkező 1D szerkezetű, nagy fajlagos felületet biztosító egyedi lamelláinak köszönhetően kiváló hordozónak bizonyult a TiO₂-hoz. Elektrosztatikus és van der Waals kötésekkel saját tömegének majdnem százszorosát képes a felületén hordozni a primer TiO₂ részecskék és részecske aggregátumokból. A nanokompozitok fotokatalitikus hatékonyságát 1 mmol/L fenol-oldat fotodegradációján vizsgáltam. Meglepő módon a GO valamelyest csökkentette a TiO₂ aktivitását, ami a GO-tartalom növekedésével arányosan nőtt. Ez a jelenség a GO lemezek optikai árnyékolásából adódott, valamint abból, hogy a hordozó felszínén való rögzülés miatt valamelyest óhatatlanul csökkent a szabad, fotokatalitikusan aktív helyek száma. A TiGO-2 négy, egymást követő fotokatalitikus ciklusban nem veszített fotokatalitikus aktivitásából, mely gyakorlati szempontból nem mellékes. A fenol oldat 80%-a átalakult, majd ez az érték a 2-4 ciklus során mindössze ~3%-ot csökkent.

3.1.2. Az eredetileg halvány szürkés TiGO minták vizes szuszpenzióban, UV-gazdag fényvel való megvilágítás hatására fekete színűvé váltak, ami az első, szembetűnő jele volt a GO kémiai redukciójának grafén-szerű anyaggá (rGO). A jelenséget XPS és elektromos vezetőképesség-mérésekkel igazoltuk. Az XPS mérésekből jól látszik, hogy egy fotokatalitikus ciklus alatti bevilágítás hatására az epoxi- és hidroxil-funciós csoportok száma jelentősen csökkent, amit a 287 eV-nál megjelenő fotoemissziós csúcs csökkenése jelez, így az aromás szénatomokat (síkháló) jelző csúcs relatív területaránya 285 eV-nál megnő. A 289 eV-nál regisztrált csúcs, amely karbonil- vagy karboxil-csoportokat jelzi, nem változik jelentős mértékben a bevilágítás hatására. Mindebből az következik, hogy nem alakult vissza teljesen a grafénre jellemző, szén síkháló π -elektronszerkezete. Ugyanakkor, a 285 eV-nál megfigyelhető, aromás szénre jellemző csúcs 0,5 eV értékkel való eltolódása a kisebb energiatartományok felé is azt jelzi, hogy egy nagyobb elektromos vezetőképességű anyaggá alakult az eredeti GO hordozó. Ez utóbbit elektromos vezetőképesség-mérésekkel is alátámasztottam, mely során

megállapítottam, hogy a TiGO-2 vezetőképessége 2 órás UV-bevilágítás (UV-B-C), légszáras körülmények között 25-szörös növekedést mutat, míg telített vízgőz atmoszférában ez az érték 100-szorosa az eredetinek.

3.1.3. Megállapítottuk, hogy a nanokompozitok vizes szuszpenzióikban lényegesen eltérő ülepedési viselkedést mutatott, mint a tiszta TiO_2 szuszpenzió. Míg a TiO_2 széles pH tartományban jó kinetikai stabilitást mutatott, kivéve a p.z.c. környékén (pH ~ 6,6), ahol az elsődleges részecskék felülete elhanyagolható és a felületi töltések hiányában aggregáltak, majd lassan kiülepedtek. A felülúszó csak hosszú idő után (24 óra) és csak szűk pH tartományban (pH 6-8) vált tisztává. Ezzel szemben a TiGO ülepedési sebessége jelentős mértékben gyorsabb volt a vizsgált tartományban és destabilizált, diszperz rendszerekre jellemző ülepedést mutatott könnyen re-diszpergálható, nagy térfogatú üledékekkel és éles ülepedési határfelülettel. Az összes vizsgált TiGO nanokompozit gyorsabban ülepedett, mint a tiszta TiO_2 , azonban az ülepedés sebessége fordítottan volt arányos a GO tartalommal. Ez utóbbi annak köszönhető, hogy a nagyméretű, anizometrikus GO lamellák korlátozták a részecskehalmazok ülepedését.

3.1.4. Az UV bevilágítás hatására bekövetkező GO – rGO kémiai transzformáció szintén befolyásolta az ülepedési tulajdonságokat, mivel a hordozó a redukció során nagy mennyiségű felületi funkciós csoportot veszített, ami egy kevésbé hidrofil anyag képződéséhez vezetett. A TiGO-5 ülepedési sebessége 80 perc bevilágítás hatására 2 cm/percről 10 cm/percre növekedett. Turbidimetriás mérésekkel igazoltuk, hogy a jelentős mennyiségű funkciócsoport-vesztés ellenére az rGO lamellák felületükön rögzítve tartották a TiO_2 részecskéket. Meg kell jegyezni, hogy a fenol fotooxidációs ciklus végére a pH 6,5-ről ~4,5-re csökkent, ahol a GO felületi töltése igen csekély, ami értelemszerűen kihat a részecskék között ható elektrosztatikus erőkre. Mindezek azt bizonyítják, hogy a TiO_2 részecskék elsősorban van der Waals adhéziós kötőerőkön keresztül rögzültek a hordozón, nem pedig elektrosztatikus kötésekön vagy hidrogénhidas kölcsönhatáson keresztül. Bár a részecskék közötti tapadás erős mechanikai hatással (ultrahangos kezelés) megszüntethető volt, viszont a folyamat reverzibilitására utal, hogy a diszperziók gyenge rázással a TiO_2 – GO rendszer újraintegrálható.

3.2. Nanokompozit rétegek

Nanokompozit filmek TiO_2 és szervesen (ZrO₂ és Hekt), valamint szerves p(EA-co-MMA) hordozóanyagok felhasználásával készültek. A Hekt nagy fajlagos felületének és kiváló adszorpciós tulajdonságainak köszönhetően jó adszorbense a szerves szennyezőknek, így elősegítette a fotokatalitikus folyamatokat a nanokompoziton [1]. A nagyenergiájú UV-B sugárzás egyrészt destruktívan hat a p(EA-co-MMA)-ra, ugyanakkor a polimermátrix

integrációjának megbomlása növeli a nanokompozit filmek fotokatalitikus hatékonyságát [2]. Már kis mennyiségű (10m/m%) Hekt hozzáadása jelentős mértékben csökkenti a hordozómátrix degradációját, ami a fotokatalizátor jelenlétében elsősorban a reaktív oxidatív gyököknek köszönhető. A Hekt hozzáadása nem csökkentette jelentős mértékben a nanokompozit mechanikai stabilitását.

3.2.1. A szervesen hordozókkal (ZrO₂:Hekt=9:1) épített nanokompozit filmek transzparenssek az UV-látható tartományban, így nem gátolják a TiO₂ gerjesztéséhez szükséges UV-fény bejutását a film belsőbb rétegeibe. Amellett, hogy a Hekt megakadályozza a TiO₂ aggregációját, kis mennyiségben (0-10 m/m%) a szuszpenzióhoz adva jelentős mértékben megkönnyítette a filmkészítést: a filmek homogénebbek voltak és egyenletesen lehetett eloszlatni az üveg felületen. Továbbá, köszönhetően a nagy fajlagos felületének (305,0 m²/g) és magas adszorpciós kapacitásának, az etanol adszorpciója magasabb volt a nanokompoziton, mint a tiszta TiO₂-n. A fotokatalizátor nagy diszperzitású elrendelkezésének, valamint a rétegszilikát nagy fajlagos felületének köszönhetően a csupán 40-80 m/m% fotokatalizátort tartalmazó nanokompozitrétegek fotokatalitikus hatékonysága nagyságrendileg megegyezett a tiszta TiO₂-ével. Ebből az következik, hogy kevesebb fotokatalizátor elegendő hasonló fotokatalitikus hatékonyság reprezentálásához megfelelő hordozó jelenlétében.

3.2.2. A Hekt és p(EA-co-MMA) hordozós TiO₂ filmek fotokatalitikus aktivitását hasonlítottam össze 60% TiO₂ tartalom mellett. Bár a Hekt-hordozós film közel hasonló aktivitást mutatott (1. táblázat 1-2 sor), mint a tiszta TiO₂ film, a polimer-mátrix jelentősen gátolta a TiO₂ fotokatalitikus aktivitását (1. táblázat 3. sor). A nagymértékű gátlásnak az volt az oka, hogy a polimer szinte teljesen beborította a TiO₂ nanorészecskéket, jelentősen csökkentve így a TiO₂ és szennyező model-anyag között megvalósuló fotokémiai reakciók megvalósulását. Azt figyeltem meg, hogy a polimer árnyékoló hatása nagyenergiájú UV-fénnyel ($\lambda_{\max} = 254 \text{ nm}$) történő előzetes megvilágítással („fénykezeléssel”) jelentős mértékben csökkenthető (1. táblázat 4. sor). Egy 24 órás előzetes bevilágítási ciklussal így 34,7%-os hatékonyságnövekedést lehet elérni, ami a polimermátrix részleges degradációjának és TiO₂ részecskék szabaddá válásának köszönhető a film felső, vékony rétegében.

1. táblázat Hekt- és p(EA-co-MMA)-hordozós nanokompozit filmek fotokatalitikus aktivitása

Film elnevezése	Konverzió (%)	Δm_{EtOH} (mg)	Δm_{EtOH} (mg /g kat)	k (1/min)
TiO ₂	58,64	1,27	22,6	0,0107
60%TiO ₂ /40%Hekt	52,5	0,60	16,3	0,0128
60%TiO ₂ /40%p(EAcoMMA) UV-kezelés előtt	23,8	0,60	17,3	0,0044
60%TiO ₂ /40%p(EAcoMMA) 24 órás UV-kezelés után	58,5	1,37	39,4	0,0145

3.2.3. A továbbiakban TiO₂ és Ag-TiO₂-tartalmú filmekben vizsgáltam a polimermátrix viselkedését hosszabb idejű UV-fénynek való expozíciója során [3]. Az nanokompozit filmeket 0; 1; 4; 24 és 48 órás UV-fénykezelésnek ($\lambda_{\text{max}} = 254 \text{ nm}$) vettem alá. A tiszta és katalizátorral dúsított polimer UV-indukált fotodegradációját FTIR mérésekkel követtem. A p(EA-co-MMA)-ra jellemző karakterisztikus sávregzései a bevilágítási idővel arányosan csökkenő abszorbancia értékei mind a tiszta polimer, mind pedig a nanokompozitok esetében a polimer degradációjára utaltak. Gyorsabb bomlási kinetika volt megfigyelhető a katalizátor-részecskék jelenlétében, mivel az UV-indukált direkt fotolízis mellett a katalizátoron képződött gyökök jelenlétéből eredő degradációval is számolni kellett. A polimert reprezentáló rezgések, vagyis a szimmetrikus és asszimmetrikus hajlító C-H rezgések 1382 cm⁻¹-nél és 1447 cm⁻¹-nél (CH₃-csoport), a nyújtó C – H rezgések 3100- 2800 cm⁻¹-nél, a C – O és C = O nyújtó rezgések 1157 cm⁻¹-nél és 1725 cm⁻¹ mind fotokatalizátor jelenlétében, mind anélkül csökkenő abszorbancia értékeket mutattak az UV-kezeléssel, ami egyértelműen jelezte annak fotodegradációját; láncközi szakadásokat és a funkciós csoportok elvesztését. Ezzel egyidejűleg az O – H kötésekre jellemző széles IR sáv abszorbanciája 3000 cm⁻¹-nél jelentős mértékben megnövekedett, ami egyrészt a növekvő számú felületi –OH csoportok jelenlétére utalt – ami pedig a TiO₂-n fényre megmutatkozó szuperhidrofil természetéből adódik – valamint a felületen növekvő mennyiségbe megkötődő víz jelenlétére utal. A felületen megkötött víz jelenlétét bizonyítja az 1624 cm⁻¹-nél megjelenő kis intenzitású sáv 24-48 óra UV-megvilágítás után.

3.2.4. Peremszög méréseket végeztem UV-fénnyel bevilágított (0-2 hrs) tiszta polimeren és TiO_2 , ill. Ag- TiO_2 -t tartalmazó nanokompozit filmekben. Az egyensúlyi peremszög-érték a regisztrált haladó és hátráló peremszögekből számítottuk, csakúgy, mint a felületi szabadenergia értékeket. Míg a tiszta polimer filmen regisztrált peremszög értékek és a számolt felületi szabadenergia értékek nem változtak az UV-bevilágítás során, addig a nanokompozit filmekben mért értékek folyamatos csökkenő tendenciát mutattak. A jelenséget két bekövetkező változás magyarázza: i) az FTIR vizsgálatokkal már bemutatott, UV-fényre manifesztálódó szuperhidrofil tulajdonság és nagy mennyiségű – OH csoport kialakulása, valamint ii) a polimer részleges degradációja miatt a fotokatalizátor részecskék relatív felszíni feldúsulása következik be, melyek nagyobb felületi energiával rendelkeznek, mint a polimer. Ezen folyamatokból adódóan olyan mértékű volt a TiO_2 -tartalmú nanokompozit film felületének változása, hogy egy órás UV-kezelés után 0° peremszögeket mértem. Természetesen ennyi idő alatt nem degradálódott nagyobb mennyiségű polimer, így értelemszerűen az első folyamat a mérvadó. Érdekes módon a peremszög-értékek csökkenése sokkal lassabb volt az Ag- TiO_2 -tartalmú nanokompoziton. Bár az FTIR vizsgálatokból az derült ki, hogy a polimer degradációja az Ag- TiO_2 jelenlétében gyorsabb, mint a TiO_2 jelenlétében, így elméletileg jogosan várhattunk gyorsabban csökkenő peremszög-értékeket. Úgy tűnt azonban, hogy az Ag- TiO_2 -n a felületi – OH csoportok kialakulása gátolt a tiszta TiO_2 -tartalmú filmhez képest. Ez amiatt lehetséges, hogy az Ag nanorészecskék nukleációja a nagy energiájú TiO_2 felületi helyeken kezdődhet, ami megakadályozza az – OH csoportok nagy számú kifejlődését UV-bevilágítás hatására.

3.2.5. A bevilágított filmek mechanikai stabilitását ragasztószalagos adhézióméréssel végeztem. A ragasztószalag filmfelületen való rögzítésével, majd azt követő gyors eltávolításával a szalag részecske halmazokat és polimer fragmentek szakít ki a felületről. Ezek mennyisége arányos az UV-C sugárzás időtartamával, mely jelzi a film mechanikai stabilitásának folyamatos csökkenését. A film stabilitásában már 4 óra besugárzás után látható csökkenés volt észlelhető, de komolyabb stabilitáscsökkenés csak 24-48 órás felületkezelés után mutatkozott.

3.2.6. A TiO_2 /polimer film szerkezetében és felületi topológiájában bekövetkező változásokat a SEM felvételek is jól láttatják 24 órás bevilágítás után. Míg a polimer jól láthatóan beburkolja a felületi TiO_2 részecskéket, a fénykezelt nanokompozit film felületén jelentős mennyiségű, szabad TiO_2 részecske, illetve részecskeaggregátum látható.

3.2.7. Bár a nagy-energiájú UV-sugárzás valamelyest megbontja a polimer mátrix koherens szerkezetét, ez a folyamat kimondottan kedvezően hat a filmek fotokatalitikus hatékonyságára.

24-48 órát besugárzott filmek hasonló fotokatalitikus aktivitást mutatnak, mint a tiszta katalizátor filmek.

3.2.8. A polimer kiváló kötőanyagként funkcionál, azonban tartóssága véges. Ezért a nanokompozitokhoz 10 m/m% Hekt-ot adtunk, vagyis egy szervesen hordozóanyagot, ami viszont jól ellenáll az UV-nak és a reaktív gyököknek. Hekt-ot tartalmazó, ill. Hekt-ot nem tartalmazó filmek fotokatalitikus aktivitását vettem össze 0-24 órás UV-kezelés után. A Hekt. hozzáadása nélkül készült filmekben az etanol fotodegradációjának reakciókinetikai sebessége arányosan nőtt az UV-kezelés hosszával. Ezzel ellentétben, a Hekt-ot nem tartalmazó nanokompozit filmekben ez az érték nem mutatott jelentős változást az UV-kezelés idejének növelésével. Ebből az következik, hogy a szervesen Hekt, réteges szerkezetű agyagásvány, lelassította a polimer szerkezetében a reaktív oxidatív gyökök által okozott károsodást.

3.3. Ag_x(O)-TiO₂ heteroszerkezetek

Az Ag(0) – Ag (I)O átalakulás reverzibilisen lejátszható TiO₂ felületen, a folyamat iránya a megvilágító forrás hullámhosszával modulálható. „In situ” kémiai depozícióval előállított Ag-TiO₂ minta fotokatalitikus aktivitását vettem össze különböző oxidáltsági fokú, de azonos mennyiségben Ag-t tartalmazó mintákkal [3]. Azt tapasztaltam, hogy az Ag oxidáltsági foka és az előállítás módja nem befolyásolja jelenős mértékben a fotokatalitikus aktivitást.

3.3.1. 0,5 m/m%-ban Ag-t tartalmazó TiO₂ Ag⁺-ionok *in situ* kémiai depozíciójával készült (Ag-TiO₂). A minta széles plazmonsávot mutatott az UV-látható spektrum látható fény tartományában $\lambda_{\max} = 455$ nm-nél, ami a fémes Ag nanorészecskék jelenlétének köszönhető. Sötétben tárolva lassabb, természetes fénnel való megvilágítás hatására a minta gyorsabban bekövetkező barnás színének fokozatos halványodását figyeltem meg. A színváltozás az Ag(0) spontán, TiO₂ felületén bekövetkező oxidációjára utal, amit a látható fény meggyorsít. A színváltozást UV- ($\lambda_{\max} = 254$ nm), illetve látható ($\lambda_{\max} = 450$ nm) fénnel való bevilágítás alatt UV-DR vizsgálatokkal követtem. Míg az UV-fénnel történő megvilágítás az Ag(0)-, addig látható fényű ($\lambda_{\max} = 450$ nm) megvilágítás az Ag(I)O képződésének kedvezett, amit a film fokozatos színváltozása jelzett.

3.3.2. Az ezüst adalékolás hatására az etanol konverziója a TiO₂-n 59%-ról 82%-ra nőtt. További Ag-adalékolt minták készültek azonos Ag-tartalommal, de különböző oxidációs állapottal rendelkező (Ag₂O és AgO) felhasználásával. Meglepő módon sem az Ag forrás, sem a kompozit előállításának módja (in situ depozíció vagy fizikai keverés) nem eredményezett

lényeges különbséget a fotokatalitikus hatékonyságok között ($\pm 2,5\%$ különbség a konverzióban).

3.4.H-titanát nanoszálak (H-TNR) savas hidrotermális szintézisével előállított TiO₂ minták

A hidrotermális reakció egyetlen paraméterét, a HNO₃ koncentrációt változtatva változatos kristályszerkezetű, alakú és optikai tulajdonságokkal rendelkező TiO₂ mintákat állítottam elő. Az anatáz-brookit kristályszerkezettel rendelkező nanoszálak mutatták a legbiztosabb fotoelektrokémiai választ: magas és több cikluson keresztül stabil fotoáramokat. Ugyanezen minta bizonyult a legaktívabb fotokatalizátornak etanol fotodegradációjára is. A jó fotoelektrokémiai és fotokatalitikus válasz a minta kristályszerkezetére és alakjára vezethető vissza. A többkristályos szerkezet és az 1D morfológia csökkenti az elektronok és lyukak rekombinációját a többi mintához képest [4].

3.4.1. A TiO₂ mintákat H-TNR savas hidrotermális szintézisével állítottam elő a HNO₃ koncentrációt 0,05-4 mol/L között változtatva, így anatáz- brookit- és rutil-dús mintákat kaptam. A kristályfázis-összetételeket a 2. táblázat szemlélteti. A kristályszerkezet alapvetően meghatározta a részecskék morfológiáját, így anatáz-dús nanoszálakat, brookit-dús romboid részecskéket és rutil-dús virág alakú részecske-halmazokat kaptam. Az optikai tulajdonságok, vagyis a Tauc-plottal számolt tiltott sáv energiák jó korrelációt mutattak a minták kristályfázis-összetételével és a szakirodalomban meghatározottaknak megfelelően, a tiltott sáv-energiák 3,2 eV-től 3,0 eV felé tolódtak a rutil fázis dúsulásával.

2. táblázat TiO₂ minták kristályfázis összetétele és krisztallit méretek

CHNO ₃ (mol/L)	Kristályfázis összetétel (%)			Krisztallitok mérete (nm)		
	Anatáz	Brookit	Rutil	Anatáz	Brookit	Rutil
0,05	100	-	-	9,5 ± 2,0	-	-
0,1	93,2 ± 1,2	6,8 ± 1,2	0	9,2 ± 3,1	37,0 ± 11	-
0,5	49,2 ± 2,9	47,7 ± 2,9	3,05 ± 2,9	8,0 ± 3,9	53,1 ± 3,7	47,0 ± 1,4
1	34,4 ± 2,6	55,7 ± 2,7	9,9 ± 1,0	7,9 ± 5,4	50,3 ± 2,8	63,4 ± 7,3
2	-	74,8 ± 1,1	25,2 ± 1,1	-	33,9 ± 0,5	49,7 ± 1,4
4	-	27,5 ± 1,5	72,5 ± 1,5	-	15,9 ± 0,5	24,0 ± 0,3

3.4.2. A TiO_2 minták fotoelektrokémiai tulajdonságainak jellemzését lineáris pásztázó voltammetriával végeztük UV-fénnyel, periódikus megszakításokkal történő megvilágítás során. Megfigyeltük, hogy magas brookit-tartalom esetén a minták nagy fotoáramokat produkálnak, továbbá, a rutil-tartalom növekedésével a generált fotoáramok nagysága csökkent.

3.4.3. A potenciálskála -0.8 és + 1.5 V közötti szakaszán, 0,1 mol/L Na_2SO_4 elektrolitban felvett fotovoltammetriás méréseket összehasonlítva a minták fotoelektrokémiai stabilitása között különbségeket figyeltünk meg. A tiszta anatáz nanoszál és a rutil-gazdag minták stabil fotoválaszt adtak, nem így a rombold alakzatú, brookit részecskék.

3.4.4. A fotovoltammetriás mérések jó megközelítést adnak a fotokatalizátor mintákban zajló elektrontranszport folyamatok tanulmányozására, mely alapvetően meghatározza a fotokatalizátor aktivitását. Minőségi összefüggéseket találtunk a fotokatalitikus tesztek és a fotovoltammetriás mérések között. A fotokatalitikusan legaktívabban a 93,2% anatáz, 6,8% brookitot tartalmazó, nanoszál.

3.5. Beltéri környezetben alkalmazható légtisztító berendezés

A légtisztító berendezés tulajdonképpen egy fotoreaktor, amely látható fényt emittáló LED fényforrásokkal készült a költséghatékony működés érdekében, fotokatalizátorrént pedig p(EA-co-MMA) polimerben rögzített Ag-TiO₂-t alkalmaztunk. A standard etanol tesztek alapján megállapítottam, hogy a berendezés alkalmas az átlagos VOC (Volatile Organic Compounds-illékony szerves vegyületek) tartalomnál több, mint háromszor magasabb koncentrációban jelen levő VOC eliminálására.

3.5.1. A fotoreaktor belső terek levegőjének a megtisztítására lett tervezve; látható fényt emittáló LED fényforrásokkal ($\lambda_{\text{max}} = 405 \text{ nm}$). A LED-ek hosszú távú, költséghatékony működést biztosítanak, mivel alacsony az energiaigényük ($P_{\text{total}} = 25 \text{ W/hr}$). 70 m/m% Ag-TiO₂ polimer mátrixban egyenletesen el lett oszlatva egy cserélhető katalizátorhordozó felszínén, ami egy hullámosított felszínű alumíniumlemez volt ($A = 880 \text{ cm}^2$). A hordozó mindkét oldalán egyenletesen meg volt világítva. A külső falát 12 darab két sorban, körkörös elhelyezett LED, belülről pedig további 6 darab, a fotoreaktor belsejében centrálisan elhelyezett LED világította meg. A folyamatos levegőáramot egy ventilátor biztosította.

3.5.2. Az etanol fotodegradációs tesztek egy hermetikusan zárt térben végeztem. A teljes VOC (TVOC) tartalom $< 0.6 \cdot 10^{-3}$ mg/L alatt mondható jónak beltérekben. Egy hogkongi tanulmány szerint egy átlagos lakás szobáiban ez az érték $0.5-1 \cdot 10^{-3}$ mg/L között van, de helyenként meghaladhatja a $25 \cdot 10^{-3}$ mg/L-t [5]. Ez azt jelenti, hogy a mi esetünkben a kezdeti etanol koncentráció ennél az értéknél több, mint három nagyságrenddel nagyobb (3.15 mg/L). Három egymást követő fotokatalitikus ciklust ismételttem, melyet egy 24 órás UV-kezelés előzött meg ($\lambda_{\max} = 254$ nm). A regisztrált etanol konverziók rendre 89 %; 76% and then 64 % voltak. Ez 1.8; 1.6 and 1.4 mg EtOH/L/hr lebontását jelenti. Megfigyeltem, hogy a fotokatalizátor-réteg UV-fénnyel újra aktiválható (a korábban leírtak miatt, ld. 3.2 pont alatt), így ezt követően ismét 96%; 87% and 68 % etanol konverziót figyeltem meg. Ezek az eredmények arra engednek következtetni, hogy a rendszer hatékony lehet belső terek VOC szennyezőinek eliminálására alacsony működési költségek mellett.

4. REFERENCIÁK

- [1] T. Szabó, Á. Veres, E. Cho, J. Khim, N. Varga, I. Dékány; Photocatalyst separation from water using graphene oxide/TiO₂ nanocomposites; *Coll. Surf. A* 433 (2013) 230– 239.; DOI: 10.1016/j.colsurfa.2013.04.063
- [2] Á. Veres, T. Rica, L. Janovák, M. Dömök, N. Buzás, V. Zollmer, T. Seemann, A. Richardt, I. Dékány; Silver and gold modified plasmonic TiO₂ hybrid films for photocatalytic decomposition of ethanol under visible light; *Catal. Today* 181 (2012) 156– 162.; DOI:10.1016/j.cattod.2011.05.028
- [3] Á. Veres, J. Ménesi, Á. Juhász, O. Berkesi, N. Ábrahám, G. Bohus, A. Oszkó, G. Pótári, N. Buzás, L. Janovák, I. Dékány; Photocatalytic performance of silver-modified TiO₂ embedded in poly(ethyl-acrylate-co methyl metacrylate) matrix; *Coll. Polym. Sci.* 292 (2014) 207–217.; DOI 10.1007/s00396-013-3063-1
- [4] Á. Veres, J. Ménesi, C. Janáky, G. F. Samu, M. K. Schreyer, Q. Xu, F. Salahioglu, M.V. Garland, I. Dékány, Z. Zhong; New insights into the relationship between structure and photocatalytic properties of TiO₂ catalysts; *RSC Adv.* 5 (2015) 2421-2428.; DOI: 10.1039/C4RA11489B
- [5] H. Guo, N. H. Kwok, H. R. Cheng, S. C. Lee, W. T. Hung, Y. S. Li Formaldehyde and volatile organic compounds in Hong Kong homes: concentrations and impact factors; *Indoor Air* 19 (2009) 206–217. DOI:10.1111/j.1600-0668.2008.00580.x

TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉG (MTMT azonosító: 10048094)

Közlemények:

A disszertáció témájához szorosan kapcsolódó közlemények:

1. Á. Veres, T. Rica, L. Janovák, M. Dömök, N. Buzás, V. Zollmer, T. Seemann, A. Richardt, I. Dékány; Silver and gold modified plasmonic TiO₂ hybrid films for photocatalytic decomposition of ethanol under visible light; *Catal. Today* 181 (2012) 156– 162.; DOI:10.1016/j.cattod.2011.05.028; IF: 4,03 (5 yrs)
2. Á. Veres, J. Ménesi, Á. Juhász, O. Berkesi, N. Ábrahám, G. Bohus, A. Oszkó, G. Pótári, N. Buzás, L. Janovák, I. Dékány; Photocatalytic performance of silver-modified TiO₂ embedded in poly(ethyl-acrylate-co methyl metacrylate) matrix; *Coll. Polym. Sci.* 292 (2014) 207–217.; DOI 10.1007/s00396-013-3063-1; IF: 2,280 (5 yrs)
3. T. Szabó, Á. Veres, E. Cho, J. Khim, N. Varga, I. Dékány; Photocatalyst separation from water using graphene oxide/TiO₂ nanocomposites; *Coll. Surf. A* 433 (2013) 230– 239.; DOI: 10.1016/j.colsurfa.2013.04.063; IF: 2,832 (5 yrs)
4. Á. Veres, J. Ménesi, C. Janáky, G. F. Samu, M. K. Schreyer, Q. Xu, F. Salahioglu, M.V. Garland, I. Dékány, Z. Zhong; New insights into the relationship between structure and photocatalytic properties of TiO₂ catalysts; *RSC Adv.* 5 (2015) 2421-2428.; DOI: 10.1039/C4RA11489B; IF: 3,708 (5 yrs)

$$\sum_{\text{IF}} = 12,85$$

Egyéb közlemény:

5. Á. Veres, L. Janovák, T. Bujdosó, T. Rica, E. Fodor, S. Tallósy, N. Buzás, E. Nagy, I. Dékány; Silver and phosphate functionalized reactive TiO₂/polymer composite films for destructions of resistant bacteria using visible light *J. Adv. Oxid. Technol.* 15 (2012) 205-216. IF: 0,700 (5 yrs)

Összesített hatástényező: 13,55

ELŐADÁSOK

Á. Veres, L. Janovák, I. Dékány; TiO₂-based photocatalysts in water and air cleaning; Kémia Más Megvilágításban, Szeged, 15th June 2015.

Poszterek:

1. Á. Veres, L. Janovák, I. Dékány, T. Seemann, V. Zöllmer, A. Richardt; Photocatalytic Degradation of Ethanol on TiO₂ Thin Hybrid Films Supported by Inorganic Materials; Solar

Chemistry and Photocatalysis: Environmental Applications 6th (SPEA6), Prague, Czech Republic, 13-16th June, 2010.

2. Á. Veres, T. Rica, T. Seemann, V. Zöllmer, A. Richardt, I. Dékány; Effect of silver-modification on TiO₂ for photocatalytic degradation of thio-di-glycol on photocatalyst/polymer composite films; 11th International Symposium “Interdisciplinary Regional Research” (ISIRR11) Szeged, Hungary, 13-15th October, 2010.

3. Á. Veres, T. Rica, T. Seemann, V. Zöllmer, A. Richardt, I. Dékány; Self-cleaning reactive surfaces for photocatalytic degradation of organic pollutants using visible light, Euronanoforum; Budapest, Hungary, 30th May- 01st June 2011.

4. Á. Veres, I. Dékány, Z. Zhong; Ag and Au @TiO₂ nanostructures for photocatalytic applications; 6th Singapore Catalysis Forum, Singapore, 17th May 2013.

5. Á. Veres, J. Ménesi, C. Janáky, G. F. Samu, M. Schreyer, Q. Xu, F. Salahioglu, P. Gunawan, M. Garland, I. Dékány, Z. Zhong; The role of crystal structure and morphology on the photocatalytic activity of TiO₂; 7th Singapore Catalysis Forum, Singapore, 23rd May 2014.

6. Á. Veres, J. Ménesi, C. Janáky, G. F. Samu, M. K. Schreyer, Q. Xu, F. Salahioglu, M. V. Garland, I. Dékány, Z. Zhong; The role of crystal structure and morphology on the photocatalytic activity of TiO₂; 7th Tokyo Conference on Advanced Catalytic Science and Technology (TOCAT7), Kyoto, Japan, 1-6th June 2014.

7. Á. Veres, J. Ménesi, C. Janáky, G. F. Samu, M. K. Schreyer, Q. Xu, F. Salahioglu, M. V. Garland, I. Dékány, Z. Zhong; Various TiO₂ nanostructures derived from acidic hydrothermal treatment of hydrogen titanate nanofibres: Structural characterisation and photocatalytic property; 6th Szeged International Workshop on Advances in Nanoscience (SIWAN6), Szeged, Hungary, 15-18th October, 2014.